

СИНЕСТЕЗІЯ ЯК ЯКІСТЬ ПОЕТИКИ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ.

ІВОРЦІ ЛІРИКИ ЧИ НЕ НАИПРОДУКТИВНІШЕ ПОСЛУГОВУЮТЬСЯ СИНЕСТЕЗІЄЮ, АБО ДОСЯГТИ НЕИМОВІРНОЇ СПРЕСОВАНOSTІ ХУДОЖНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В БАГАТОСЯЖНИХ І РІЗНОМАНІТНИХ ЇЇ ВИМІРАХ, ЗДІСНЕНИХ В ЕКОНОМНИХ І ЛАКОНІЧНИХ ФОРМАХ. ЗАВДЯКИ СИНЕСТЕЗІЇ ТВІР ВИХОДИТЬ ЗА СВОЇ РЕАЛЬНІ (ФІЗИЧНІ, СОЦІАЛЬНІ, ІСТОРИЧНІ, ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ) РАЙКИ, ДОСЯГАЮЧИ В ЕКСПРЕСИВНОСТІ ФЕНОМЕНУ ВЕСЕЛКИ, В ЯКІЙ УСІ ПРИРОДНІ І НЕПРИРОДНІ БАРВИ І ВІДТІНКИ ВИГРАЮТЬ І МІНЯЮТЬСЯ В БЕЗКІНЕЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ, ХОЧА СКЛАДЕНІ З СЕМИ ВИХІДНИХ КОЛЬОРІВ, РОЗТАШОВАНИХ У ПЕВНИЙ ПОСЛІДОВНОСТІ. В СИНЕСТЕЗІЇ - ОСЕРДЯ КОМПЛЕКСНОГО ХАРАКТЕРУ СПРИЙНЯТТЯ МИСТЕЦТВА, ЯКЕ ТЯЖІЄ ДО ПОВНОТИ, ЦІЛІСНОСТІ Й УНІВЕРСАЛЬНОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ЛЮДИНОЮ ОБ'ЄКТИВНОГО СВІТУ. В НІЙ ВИЯВЛЯЄТЬСЯ СПЕЦИФІКА ПОЕЗІЇ ЯК ЄДИНОГО, ВНУТРІШНЬОГО НЕРОЗЧЛЕНОВАНОГО ФЕНОМЕНУ КУЛЬТУРИ. ДІЯ СИНЕСТЕЗІЇ ВИГРАШНА І В ПРОЗІ ТА ДРАМАТУРГІЇ, ХОЧА ХАРАКТЕР ЇЇ В НИХ БІЛЬШЕ ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ, АНІЖ ОРГАНІЧНИЙ.

"Переведення" РІЗНИХ ФОРМ ВИРАЗНОСТІ НА МОВУ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ І СКЛАДАЄ ЕФЕКТ СИНЕСТЕЗІЇ, ШО Є МИСЛЕНИМ СИНТЕЗОМ МИСТЕЦТВ, АБО ЧУТТЄВИМ СИНХРОНІЗМОМ, АБО РАЗОМ - ВІДЧУВАННЯМ, РАЗОМ - ДУМАННЯМ. ВИВЧЕННЯ СИНЕСТЕЗІЇ - ЦЕ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРОДУКУВАННЯ МИТЦЕМ РІЗНОМАНІТНИХ АСОЦІАЦІЙ У ВЕРБАЛІЗОВАНИЙ ФОРМІ. ВДАЮЧИСЬ ДО СИНЕСТЕЗІЇ, ПОЕТ РОЗПЛУТУЄ І ПОКАЗУЄ ТАЄМНИЧІ ЗВ'ЯЗКИ ВСЬОГО НА СВІТІ - НЕ ТІЛЬКИ ВЗАЄМОПЕРЕПЛЕТЕНІСТЬ МІЖ ЧУТТЯМИ ТА ЇХ ЗОВНІШНІМИ СТИМУЛАМИ, АЛЕ Й "ПЕРЕХРЕСНІ" ЇХ ЗВ'ЯЗКИ: КОЛІР, ШО ПАХНЕ, ЗАПАХ, ШО ЗВУЧИТЬ, ЗВУК, ШО БЛИЩИТЬ" (Б. РУБЧАК). УСЯ ГАМА НЕСПОДІВАНИХ АНАЛОГІЙ АБСТРАКТНИХ ПОЧУТТІВ З ПРЕДМЕТАМИ ТА ЯВИШАМИ ЗОВНІШНЬОГО СВІТУ ВИЯВЛЯЄТЬСЯ В ДВОХ ФОРМАХ - "НОРМАЛЬНІЙ" (ФІЗИЧНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ) ТА ЕСТЕТИЧНІЙ, ЗАСНОВАНИЙ НА ПЕРЕБІЛЬШЕНІЙ УВАЗІ ДО МІСТИЧНОЇ ЦІЛІСНОСТІ, ЯКОЮ Є ДУХОВНО-ЕМОЦІЙНИЙ СВІТ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ І ЇЇ СПРИЙНЯТТЯ.

СЛОВЕСНИЙ ОБРАЗ НАДІЛЕНИЙ УНІВЕРСАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ПЕРЕДАЧІ РІЗНОМАНІТНОГО ЗМІСТУ, ВТІЛЮВАНОГО НАЙБІЛЬШ АДЕКВАТНО В ЗВУКІ, КОЛЬОРІ, РУСІ, В РИТМІЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ, ПЛАСТИЦІ І Т.Д. ПОШИРЕННЯ ОДНОГО ВІДЧУТТЯ (НАЙЕФЕКТИВНІШЕ - ЗА ВІДДАЛЕНОЮ ОЗНАКОЮ) НА ІНШЕ СКЛАДАЄ ТУ ЛАНЦЮГОВУ РЕАКЦІЮ, ЗАВДЯКИ ЯКІЙ ТВОРИТЬСЯ ПОВНОКРОВНИЙ СТЕРЕОСКОПІЧНИЙ ОБРАЗ, ШО Є ЗГУСТКОМ ЕКСПРЕСІЇ І ПРОВІДНИКОМ АВТОРСЬКИХ ЗНАХІДІК У БАЧЕННІ Й ОСМИСЛЕННІ СВІТУ. ВІЗУАЛЬНІ СИНЕСТЕЗІЇ З ДВОМА РІЗНОВИДАМИ - ФОТИЗМАМИ (ГРОЮ СВІТЛА І ТЕМРАВИ) І ХРОМАТИЗМАМИ (ПАЛІТРОЮ БАРВ) ПІДСВІЧУЮТЬСЯ ФОНІЗМАМИ (ЗВУКОВОЮ АСОЦІАТИВНІСТЮ); ТІ ПРОВОКУЮТЬ СМАКОВІ І ТАКТИЛЬНІ ВІДЧУТТЯ, КОТРІ СТИМУЛЮЮТЬ РУХОВІ І ЗАПАХОВІ. НАЙКРАМЕ, КОЛИ ПЕРЕХОДИ Й АНАЛОГІЇ НЕСПОДІВАНІ Й ЗОВНІШНЬО АЛОГІЧНІ, - ТОДІ ЗВОРОТНА РЕАКЦІЯ ЧИТАЧА ШВИДКА І СИЛЬНА, А МЕХАНІЗМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВПЛИВУ, САМ ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ ОБРАЗУ НЕПОМІТНІ, ТА ВАРТІСНІШІ. БЕЗКІНЕЧНІ КОМБІНАЦІЇ ПЕРЕЛИВАННЯ ОДНОГО В ІНШЕ ТА ЄДНАННЯ ВСЬОГО З УСІМ, ЯКИМИ ОПЕРУЄ МАЙСТЕР СЛОВА,

і стають підґрунтям художності творів, основою поетики.

Оскільки лірика - найбільш суб'єктивний рід літератури, функція синестезії в ній - принципова, а поліфонія образу - необхідна умова поетики. І тут варто послатися на аргументацію І.Франка - теоретика: "Поет для dokonання сугестії мусить розворушити цілу свою душевну істоту, зворушивши своє чуття, напружити свою уяву, одним словом, мусить сам не тільки в діяльності, але ще і други раз репродуктивно, в своїй душі пережити все те, що хоче вилити в поетичнім творі, пережити якнайповніше і найінтенсивніше, щоби пережити те могло вилитися в слова якнайбільше відповідні діяльному переживанню, і вкінці попрацювати ще над тим, уже зовсім технічно, щоби ті його слова уложилися в форму, яка би не тільки не затемнювала яркості того безпосереднього переживання, але ще в додатку підносила б те переживання понад рівень буденної діяльності, надавала б йому коли вже не якесь вище, символічне значення, то бодай будила в душі читача певні суголосні тони як часті якоїсь ширшої мелодії, збужувала би в ній певні тривкі вібрації, що не втихали б і по прочитанню твору, вводили би в неї хвилювання, згідне з її власними спонинами. І таким робом чинили би прочитане не тільки моментально пережитим, але рівночасно частиною, відгуком чогось давно пережитого і похороненого в пам'яті. Його суієстия мусить, проте, зворушити так само внутрішню істоту читача, вводячи в неї нове зерно життєвого досвіду, нове пережиття і рівночасно зіцілюючи те нове з тим запасом виображень та досвідів, які є активні або які дремають в душі читачеві. Сказавши коротко: поет розширює зміст нашого внутрішнього Я, зворушуючи його до більшої або меншої глибини."

Слушність висновку про те, що синестезійна пружина для приведення художньої системи поетичного твору в дію - не остання, переконливо підтверджує мікроналіз фактури образу в творчості ліни Костенко, зокрема, в збірці "Сад нетаючих скульптур". Так, чуттєвий синхронізм у ліричній мініатюрі з восьми рядків "Осіnnий день, осінний день, осінній!.." виникає не стільки з "практичних" фактів, формальних засобів (аїтерапії й асонансів, ритмо-мелодики й рими), скільки з поєднання всіх мистецтв, представлених у даному разі рухом внутрішньо дисциплінованих синестезій, початково стихійних і далеких одна від одної: тактильної (температурної), кольорової, звукової, органічної, моторної, хрочатично-рухової і фонічної. Система відповідностей окремих елементів-образів складається в цілості з розрізнених і віддалених скалок-емоцій, з перехресних їх зв'язків. Так виникає сила дії внутрішньої форми, механізмами якої володіє поетеса.

Використання можливостей синестезії в поезії Л.Костенко таке ж талановите і самобутнє, як у творчості Шевченка і Лесі Українки, Бодлера і Рембо.